

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXVI (2018),
Книжка / Issue 1

ОЩЕ ВЕДНЪЖ ЗА РОМАН ВОИЛА – ЕДИН РОМЕЙСКИ АРИСТОКРАТ ОТ БЪЛГАРСКИ ПРОИЗХОД В БОРБА ЗА ПРЕСТОЛА В КОНСТАНТИНОПОЛ

Симеон АНТОНОВ

ONCE MORE ABOUT ROMANOS BOILAS – A BYZANTINE ARISTOCRAT OF BULGARIAN ORIGIN STRUGGLING FOR THE THRONE IN CONSTANTINOPLE

Symeon ANTONOV

Abstract: The 11th c. saw the rise of many men of relatively humble origin to the peaks of imperial power. One of them was Romanos Boilas, Emperor Konstantinos IX Monomachos' personal favourite, who almost succeeded in becoming his murderer and successor at the throne. He was certainly a man of some influence, even though it did not last for long.

However, our sources for this character are rather biased and unreliable, which have long been ascertained by the scholars. Here we tried to give another insight into his personality, while, at the same time, offering some reasonable explanations for the bias of the Byzantine historians. For this purpose, an attempt is made to establish the correlations between their narratives. The conclusions concern the way Michael Psellos described his anonymous character, which greatly affected his later colleagues.

Key words: Byzantium in the 11th century, Romanos Boilas, Byzantine historiography, Michael Psellos, damnation memoriae in Byzantium.

Управлението на Константин IX Мономах (1042–1055) е едно от най-продължителните в твърде смутния в политически план „византийски единайсети век“. Освен с културния и интелектуален кипез, то се отличава и с големия брой неуспешни узурпации и дворцови заговори, които в монографията на Ж.-К. Шейне достигат до цели 14 [Cheynet, J.-C. 1990, 57–65]. Един от най-парадоксалните по своите замисъл и последствия е заговорът на Роман Воила¹. Именно на него ще се спра, опитвайки се да дам отговор на няколко ключови въпроса: 1) връзката между отделните историографски съчинения по отношение на разглеждания персонаж; 2) позицията на Роман Воила в обществото и държавната структура; 3) отношението на Михаил Псел към Роман Воила и особеностите в изграждането на неговия образ.

Основен извор за Роман Воила е Хронографията на Михаил Псел [Michael Psellos. *Chronographie*, II, VI, pp. 38–43, 47, CXXXIX–CL, CLV]. След него се нареждат по-късните съчинения на Йоан Скилица [Ioannis Scylitzae *Synopsis Historiarum*, 473–474], Йоан Зонара [Ioannis Zonarae *Epitomae Historiarum*, XVII, 644–646, 648] и Михаил Глика [Michaelis Glycae *Annales*, p. 597; Михаил Глика. *Анали*, с. 119], написани в периода от края на XI в. до втората половина на XII в. Освен това трябва да споменем две речи на Псел [Michaelis Pselli *Orationes panegyricae*, IV, 339–400; VII, 98–

¹ За рода Воила във Византия вж.: Vryonis Jr., S. 1957, 273–277; Kazhdan, A. P. 1991 а, р. 302; Божилов, И. 1995, с. 255–261; Павлов, П. 2012, с. 123. За Роман и неговия заговор вж.: Schlumberger, G. 1905, s. 656–665; Cheynet, J.-C. 1990, р. 62–63; Божилов, И. 1995, с. 261; Savvides, A. G. C. 1995, р. 162–164. Интересна и съвсем нелишена от логика е хипотезата на Ст. Хондриду, която интерпретира заговора като дирижиран от императора, за да се справи с потенциални враждебни на него елементи сред синклитиците: Хондриду, Σ. 2001, р. 49–56. За просопографска справка вж.: PBW, Romanos 62: <https://pbw2016.kdl.kcl.ac.uk/person/108217/> (достъпен: май 2018).

108] и епитафията за патриарх Йоан VIII Ксифилин (1064–1075) от същия автор [**Michael Psellos. Xiphilinos**, p. 421], които вероятно също правят препратки към тази личност.

Изворите ни се отличават един от друг преди всичко по своята пространност и споменаването или пропускането на отделни събития, свързани с главния герой на настоящето изследване. Основната информация в тях може да се обобщи по следния схематичен начин: 1) произходът на Роман Воила; 2) появата му в двореца и превръщането му в придворен на Константин IX; 3) близостта на Роман Воила не само с императора, но и с императриците Зоя и Теодора; 4) влюбването му в аланската наложница на императора; 5) заговорът му и привличането на поддръжници; 6) разкриването на заговора пред императора; 7) осъждането на Роман Воила и неговите съконспиратори, оказало се мимолетно за главния заговорник, но с трайни и тежки последици за останалите участници; 8) превръщането на аланската принцеса отново в заложница след смъртта на императора, което сложило край и на ламтежите на Роман.

Най-обтоен от всички извори е единственият съвременник на Роман Воила – Михаил Псел, който дава информация за практически всички по-важни събития, представени схематично по-горе. Той допълва майсторски изградения образ с допълнителни случки, като тази с „откраднатия“ кон [**Michael Psellos. Chronographie, II**, VI, 39–40], които показват наивната привързаност на император Константин IX към неговия придворен и почти интимната близост между тях². Хронографията е и единственият първичен извор, доколкото не се основава на по-стари такива поне в съответната си част.

Йоан Скилица вероятно познава Псел само като личност и автор на т.нар. „Кратка хроника“ [**John Skylitzes. A Synopsis of Byzantine History**, p. 1₆]. Неговите извори за 40-те и 50-те години на единадесетото столетие са твърде неясни, като е възможно това да е някой си монах Йоан Лидийски, чието съчинение не е достигнало до нас, но е споменато от Скилица на последно място в списъка от изворите му, в предговора на неговата История [**Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum**, p. 4, 30–31]. Дж. Шепард изказва хипотезата, че той е ползвал автобиографични бележки на пълководеца Катакалон Кекавмен, което би обяснило честата му поява в наратива и представянето му винаги в положителна светлина [**Shepard, J.** 1992, 171–181].

По-късните извори следват изцяло или частично написаното от Псел и Скилица, като обаче нито един не се доближава по обем или експресивност до текста на първия. Най-пространен и информативен е Йоан Зонара, който споменава за всички от изброените по-важни събития, без отношението на Роман към анонимната аланска принцеса. Тя обаче не е пропусната от византийския автор, когато става дума за връщането ѝ към предишното битие на знатна заложница след смъртта на Константин Мономах, но връзката на това събитие с Роман Воила, която намираме в съответния пасаж на Пселовата „Хронография“, липсва у Зонара³.

Наративът на Йоан Скилица също е относително пространен, но пропуска много от основните точки: произхода на Роман, положението му сред женските покои на двореца, както и всичко, свързано с аланската принцеса. Михаил Глика вероятно следва плътно Скилица, тъй като включва и пропуска едни и същи основни моменти, но за сметка на това е несравнимо по-лаконичен (fig. 1).

Прави впечатление и езиковата връзка между наратива на Скилица и Зонара (лексикална, синтактична и пр.). Тъй като съчиненията им са написани по всяка вероятност съответно в последното десетилетие на XI в. [**Treadgold, W.** 2013, 331–332] и 40-те години на XII в. [**Treadgold, W.** 2013, 389–390], Зонара е използвал труда на своя предшественик Скилица или неговия извор за тези събития⁴, но освен него е познавал и Хронографията на Псел, допълвайки лаконичния Скилица с далеч по-обстойния в изложението си Псел. Подобна езикова връзка съществува и между Скилица и Глика, като по-късният автор използва почти идентична лексика и се придържа към един и същи изобразителен модел с този на Скилица (fig. 2).

² Напр.: „... приближавайки се [Роман] го целуваше по гърдите и лицето... усмихваше се широко, сядаше на леглото и стискаше силно болните му ръце, причинявайки му едновременно и болка, и наслада” (ἐφίλησε γοῦν προσελθὼν καὶ στήθος καὶ πρόσωπον... καὶ διαχέας εἰς γέλωτα ἐπὶ τῆς αὐτῆς καθῆστο κλίνης, καὶ τὰς πεπονηκῦας τοῦ κρατοῦντος χεῖρας συσπίζοντας ἤλυθεν ὁμοῦ τε καὶ ἔθελεξεν [**Michael Psellos. Chronographie, II**, VI, 38–39, CXL, 16–20; също така: p. 39, CXLII, 10–11; p. 43, CXLVIII, 6–7]).

³ Срв.: **Michael Psellos. Chronographie, II**, VI, p. 47, CLV, 20–24; **Ioannis Zonarae Epitome Historiarum**, XVII, p. 648, 11–13.

⁴ Вж. по-горе.

Запазените извори представят почти единодушно Роман Воила като човек с говорен дефект, който забавлявал императора с необичайната си и неразбираема реч. Най-добре тази линия е изразена в съчиненията на Псел и Зонара, докато Скилица и Глика го представят в по-благоприятна светлина като 'градски', 'изискан', 'ловък' (ἀστεῖος [Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, p. 473, 66; Michaelis Glycae Annales, p. 597, 8]). В крайно негативния образ пръв се усъмнява Сп. Ламброс в статията си от 1912 г., основавайки се преди всичко върху написаното от компилатора на Скилица – Георги Кедрин [Λάμπρος, Σ. 1912, 301–304]⁵. По-късно неговата оценка за личността на Роман Воила е препотвърдена и от редица изследователи от късния XX в. П. Льомерл достига до заключението, че образът му е преднамерено създаден от Псел, изкуствен и не отговарящ на действителността [Lemerle, P. 1977, 53–54]⁶.

Несъмнено Роман е бил част от синклита. Повечето сведения в тази насока са твърде кратки и неконкретни. Псел разказва, че императорът го възнаградил с „почетни титли“ (τοὺς ἐντίμους... βαθμοὺς) и го „издигнал за пръв телохранител“ (τὰ πρῶτα τῶν σωματοφυλάκων χειροτονεῖ) [Michael Psellos. Chronographie, II, VI, p. 38, CXL, 13] на императора, докато за Скилица Роман е част от корпуса на етерията (ἐν ταῖς ἐταιρείαις κατατεταγμένως) [Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, p. 473, 65–66] – елитни военни части, обезпечаващи сигурността на василевса и двореца⁷. Освен това и Псел, и Скилица говорят за изкачването му в йерархията, като Скилица е малко по-конкретен, пишейки, че „степенно той много се издигнал, докато заел най-високата позиция в императорския дворец“⁸. Псел пък ни информира, че Роман спял при императора⁹, което също може да е указание за неговата длъжност¹⁰. Пак той говори за блюдолизците (κολάκων) край него, както и за близостта му с началника на наемните отряди (τὰ πρῶτα τῶν μισθοφόρων) [Michael Psellos. Chronographie, II, VI, p. 42, CXLV, 25–28] – несъмнени указания за голямото му влияние, и то сред различни прослойки на столичния елит.

Струва си да се разсъждава върху конкретното значение на написаното от византийските историци. Преди всичко не става ясно дали те имат предвид титла, без произтичащи от нея задължения (ἀξία διὰ βραβείων), или длъжност (ἀξία διὰ λόγου), или пък и двете. За съжаление точното ѝ установяване изглежда почти невъзможно на базата на писмените ни извори. Още повече, че не разполагаме със сфрагистична информация, която би могла значително да ни улесни в тази насока и да коригира и допълни познанията ни за разглежданото лице.

Че Псел проявява характерната си тенденциозност и субективизъм при обрисването на персонажите в Хронографията¹¹ и по отношение на Роман Воила, е някак твърде очевидно. На какво обаче би могло да се дължи това в конкретния случай?

Вероятно влиянието, което Роман Воила, „човек от кръстопътищата“ [Michael Psellos. Chronographie, II, VI, p. 38, CXL, 10]¹², е имал пред императора, е дразнело образования и самомнителен дворецов интелектуалец. Тази мисъл със сигурност е била непоносима за Псел, който почти неспирно изтъква собствената си роля в политическия живот на империята, дори и когато той реално е бил извън двореца и столицата и не е имал възможност за пряка намеса. Ревността му още повече се

⁵ Авторът не взема предвид написаното от Михаил Псел, тъй като в тогава актуалното издание на „Хронография“ не е отбелязана връзката между описания от него персонаж и познатия от по-късните извори Роман Воила.

⁶ Вж. също: **Божилков, И.** 1995, с. 261, бел. под линия и цитираната литература.

⁷ За етерията, нейните значение и развитие, вж.: **Glykatsi-Ahrweiler, H.** 1960, p. 27; **Karlin-Hayter, P.** 1974, 101–143; **Oikonomidès, N.** 1976, p. 130; **Лигаврин, Г. Г.** 1977, p. 46–47; **Kazhdan, A. P.** 1991 b, p. 925;

⁸ ὃν κατὰ μικρὸν ταῖς τιμαῖς προβιάζων ἐς μέγα ἐξῆρε καὶ ὑψωσεν, ὡς τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείοις [Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, p. 473, 69–71].

⁹ τῷ βασιλεῖ συνεκάθευδεν [Michael Psellos. Chronographie, II, VI, p. 39, CXLII, 5].

¹⁰ Поне две длъжности през този период имат това задължение и привилегия – *китонитът* и *паракимоментът*, като в етимологията и на двете са заложени гръцките думи за да бъде спално помещение (κοιτών) и 'спя' (κοιμάω) (вж.: **Kazhdan, A. P.** 1991 c, p. 1137; **Kazhdan, A. P.** 1991 d, p. 1584).

¹¹ Субективността на Псел проличава най-добре при императорските портрети в Хронографията: от критичния поглед към личността и управлението на редица императори, до панегиричния за императорите от рода Дука – Константин X Дука (1059–1067) и Михаил VII Дука (1071–1078) [Jeffreys, M. 2010, p. 73–91]. Вж. също: **Treadgold, W.** 2013, p. 302–304.

¹² Зонара перифразира думите на Псел: **Ioannis Zonarae Epitomae Historiarum**, XVII, p. 645, 13–14.

засилвала от факта, че докато влиянието на Роман Воила нараства в края на 40-те години на XI в. и по всичко личи, че остава силно до смъртта на императора, Псел и неговият кръг от интелектуалци и сановници (Константин Лихуд, Йоан Ксифилин, Йоан Мавропод) постепенно губят почва. Още в края на 40-те години на XI в. Йоан Мавропод е ръкоположен за епископ на Евхаита (Понтийската област на Мала Азия) и напуска столицата в един вид почетно изгнание [Любарский, Я. Н. 2001, с. 241], последван от Константин Лихуд, който се отказва от поста си на неофициален пръв императорски съветник (μεσάζων) през 1050 г., с което целият кръг губи тежестта си в политическия живот [Angold, M. 1997, p. 67–69; Любарский, Я. Н. 2001, с. 257–258; Angold, M. 2008, p. 598–601]. Самият Михаил (дотогава Константин) Псел се замонашва през 1054 г. под влияние на приелия преди него монашеска схима Йоан Ксифилин¹³.

Има и още една причина извън сферата на личните взаимоотношения, която можем да наречем конюнктурна. Тя е свързана с времето и обстоятелствата около написването на съответната част от „Хронография“, което се отнася към 1057–1063 г. [Любарский, Я. Н. 2001, с. 410–411]. Книга Шеста, засягаща управлението на Константин IX Мономах, най-вероятно е съставена в средата или втората половина на този период, т.е. към началото на управлението на Константин X Дука (1059–1067). Константин Мономах отдавна не е бил между живите, а изваждането на показ на неговите слабости и неуспехи е било необходимост предвид новата политическа обстановка. Отрицателният образ на Роман Воила е трябвало да допълни този на самия василевс.

За да очерни любимеца на императора, Михаил Псел е използвал определен набор от стилистични похвати, които да представят героя му в крайно негативна светлина. Той е „полулям и презрян човек“ (ἡμίφωνον κάθαρμα) [Michael Psellos. *Chronographie*, II, VI, p. 38, CXXXIX, 2] със сериозен говорен дефект, своеобразен дворцов шут, възползващ се умело от привързаността на императора към него, разиграващ най-разнообразни сцени, с които целял да му се хареса. Освен всичко Роман Воила замисля заговор за убийството на василевса и собственото си възцаряване, което Псел мотивира не толкова със стремежа за власт, колкото с любовните копнежи на същия към императорската наложница¹⁴.

Така негативният образа на Роман изглежда почти завършен. Той включва говорни дефекти и недъзи, похотливост, лицемерие, коварство, неблагодарност, заговорничене срещу благодетеля император. Но това далеч не е всичко. Прави впечатление, че в целия си наратив за него Михаил Псел нито веднъж не споменава името му. Това едва ли се дължи на неговата незначителност, тъй като свързаното с личността му изложение е твърде обемно (ок. 2% от обема на цялата „Хронография“!). Друга възможност е Псел преднамерено да е изпуснал името на „дворцовия шут“ и кандидат-узурпатор, обричайки го на забвение чрез своеобразно *damnatio memoriae*¹⁵. Подобно на древната римска мярка, при която имената на отличилия се със злодеянията си император, магистрат и пр. след смъртта му били заличавани, запазвайки основния текст на епиграфския паметник, така и Псел е смятал, че по този начин времето ще изтрие спомена за Роман Воила, оставяйки само любопитните дела на един анонимен приближен на император Константин Мономах, разкрасени допълнително от перото на византийския интелектуалец.

Той обаче далеч не се е ограничил само с това. Изграждането на един образ, в който негативните черти са щателно преекспонирани, а положителните – напълно премълчани, също е форма на частично „осъждане на забвение“. По този начин споменът за Роман Воила е моделиран от Михаил Псел, за да остане от него само това, което би задоволило потребностите на автора.

¹³ Тримата приятели Лихуд, Псел и Ксифилин се били споразумели да измислят някакъв предлог и да се замонашат, ако дори и на един от тях се наложи да избегне дворцовите живот и служба – подстригването на единия трябвало да бъде знак за останалите [Michael Psellos. *Chronographie* II, VI, 66–67, CXCIV–CXCV]. Виж също: Любарский, Я. Н. 2001, с. 223–224; Treadgold, W. 2013, p. 275–277.

¹⁴ По това време една неназована по име аланска принцеса, заложница на империята, пребивава в столицата Константинопол. Тя се радвала на изключителна почит, особено след смъртта на императрица Зоя (†1050 г.), когато Константин IX дори имал желание да я направи своя официална съпруга и *августа*. И макар това да не се случило поради силната съпротива, то аланската принцеса получила високата титла *сeваста*, която преди това носела друга наложница на императора – Мария Склирина (†1046 г.) [Michael Psellos. *Chronographie*, II, VI, pp. 45–47, CLI–CLV].

¹⁵ В. Вачкова разглежда явлението *damnatio memoriae* във Византия и достига до някои интересни заключения. Според автора най-често използваните методи за постигане на „забравя“ са хиперинтерпретацията на определени факти за сметка на други и преекспонирането на събитията. Разглежданите примери обаче засягат преди всичко църковната история и еретическите учения [Vatchkova, V. 2011, 164–181].

Че неспоменаването на името на Роман Воила от страна на Псел е преднамерено, не буди никакво съмнение. Особено любопитен е един случай, в който авторът на „Хронография“ прави всичко възможно да не спомене истинското му име. Става дума за предаването на пряката реч на разкрилия заговора пред императора, където Псел прекъсва пряката реч там, където трябвало да стои името на Роман, пишейки, този мъж „го назовал по име“ (τὸν ἄνδρα ὀνομαστὶ εἰρηκώς) [Michael Psellos. *Chronographie*, II, VI, p. 42, CXLVI, 12–14]. Крайната цел на всичко това обаче не била изпълнена, тъй като по една или друга причина по-късните историци и хронисти го обезсмъртяват, споменавайки го поименно¹⁶. Това идва да покаже, че Роман Воила е бил достатъчно влиятелна и колоритна личност, оставила следа в писаната история и паметта на константинополци век след смъртта си. В защита на това твърдение можем да разгледаме един опит за покушение над Константин Мономах, предхождащ този на Роман Воила, при който Псел отново пропуска името на извършителя, въпреки че и в този случай отделя немалко място за неговата личност и замисъла му да убие императора. Въпросният и досега остава анонимен, а действията му са предадени само в Пселовата „Хронография“ [Michael Psellos. *Chronographie*, II, VI, pp. 35–37, CXXXV–CXXXVII]. Образът му пък изпъква с дори по-отрицателните си характеристики в сравнение с Роман Воила, което го прави още по-отблъскващ за непредубедения читател. В този случай *damnatio*-то е свършило предвидената работа¹⁷.

По отношение на писмените ни извори – те спадат към две основни традиции: една крайно пристрастна и по-скоро литературна (тази на Псел), и друга – на Скилица и неговия непосредствен извор, която е относително обективна, но някак маргинална – без добро познаване на прототипа и без описанията от първа ръка, на които съществено значение отдава Псел. В по-широк план разглежданата тема отново стига до проблема за византийската историография като литература и византийската литература като исторически извор, преди всичко друго [Littlewood, A. R. 2006, p. 13–14]. Преплитането на жанрове и форми, толкова явно у Хронографията на Михаил Псел¹⁸, неговата откровена пристрастност към описваните персонажи, продължават да бъдат причина за задаването на въпроси, оставащи без категоричен отговор. Такъв е въпросът за личността на Роман Воила и неговото истинско място в двореца на император Константин IX Мономах, въпреки че другите извори все пак хвърлят известна светлина върху него.

От всичко, казано дотук, идва съвсем логичният въпрос: не е ли могъл Псел просто да премълчи историята за Роман Воила, вместо да ѝ отделя такова внимание? Би могъл, разбира се, но това би било в противоречие със заявеното от него намерение да пише „правдива история“ (ἀληθῶς ἱστορία), подчиняваща се на стремежа към истината (ἡ ἀλήθεια) [Michael Psellos. *Chronographie*, I, VI, p. 130, XXVI, 7, 4], а от друга, би го лишило от възможността да изтъкне словесното си майсторство чрез образа на дворцовия шут, влюбен в императорската наложница, който страстно желаел да му я отнеме заедно с престола. Резултатът е един почти театрален персонаж¹⁹, дотолкова привлекателен, противоречив и сложен, че да се радва на завиден интерес и от страна на историографите от Комниновата епоха, и от съвременните изследователи на византийското средновековие, почти хилядолетие след смъртта на неговия прототип.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Извори:

Михаил Глика. *Анали* – Михаил Глика. *Анали*. – В: ГИБИ. Т. X. София: Издателство на БАН, 1980, 113–124. [Mihail Glika. *Anali*. – In: GIBI. T. X. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1980, 113–124.]

¹⁶ Ῥωμανοῦ τοῦ λεγομένου Βοΐλα [Ioannis Scylitzae *Synopsis Historiarum*, p. 473, 64], Ῥωμανὶς ὁ Βοΐλας [Ioannis Zonarae *Epitomae Historiarum*, XVII, p. 644, 17], Ῥωμανὸς ὁ Βοΐλος [Michaelis Glycae *Annales*, p. 597, 7].

¹⁷ В много други случаи Псел не споменава своите герои, особено тези, към които таи явни антипатии – напр. Лъв Параспондил и логотета Никифорица, като изглежда, че това е схема, към която той по принцип се придържа (виж: Treadgold, W. 2013, p. 303).

¹⁸ „...Хронография“, ставшая одной из вершин византийской, да и средневековой в целом, историографии и литературы. Собственно, для эпохи Пселла последние понятия были неразделимы.” [Бибииков, М. В. 1998, с. 129].

¹⁹ Псел сам определя случващото се по време на съдебния процес срещу Роман Воила като „пиеца“, „театър“ (τοῦ δράματος) [Michael Psellos. *Chronographie* II, VI, p. 44, CXLIX, 12].

Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum – Ioannis Scylitzae Synopsis Historiarum, CFHB V, rec. H.-G. Beck, A. Kambylis, R. Keydell. Berlin: Walter de Gruyter, 1973.

Ioannis Zonarae Epitomae Historiarum – Ioannis Zonarae Epitomae Historiarum libri XIII–XVIII, CSHB XLIX, rec. T. Büttner-Wobst. Bonn, 1897.

John Skylitzes. A Synopsis of Byzantine History – John Skylitzes. A Synopsis of Byzantine History, 811–1057, transl. J. Wortley. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Michaelis Glycae Annales – Michaelis Glycae Annales, CSHB XXIV, rec. I. Bekkerus. Bonn, 1836.

Michael Psellos. Chronographie, I – Michael Psellos. Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976–1077), vol. I, éd. et trans. É. Renauld. Paris: Les belles lettres, 1926.

Michael Psellos. Chronographie, II – Michael Psellos. Chronographie ou histoire d'un siècle de Byzance (976–1077), vol. II, ed. et trans. É. Renauld. Paris: Les belles lettres, 1928.

Michaelis Pselli Orationes panegyricae – Michaelis Pselli Orationes panegyricae, rec. G. T. Dennis. Stuttgart-Leipzig, 1994.

Michael Psellos. Xiphilinos – ΜΗΔ', rec. K. H. Σάθας. Paris, 1874, 421–462.

Публикации:

Бибиков, М. В. 1998 – Михаил В. Бибиков. Историческая литература Византии. Санкт-Петербург: Алетея, 1998. [Mihail V. Bibikov. Istoricheskaia literatura Vizantii. Sankt-Peterburg: Aleteja, 1998].

Божилев, И. 1995 – Иван Божилов. Българите във Византийската империя. София: „Проф. Марин Дринов“, 1995. [Ivan Bozhilov. Balgarite vav Vizantijskata imperija. Sofia: Prof. Marin Drinov, 1995].

Литаврин, Г. Г. 1977 – Геннадий Г. Литаврин. Византийское общество и государство в X–XI вв. Москва: Наука, 1977. [Genadij G. Litavrin. Vizantijskoe obshtestvo i gosudarstvo v X–XI vv. Moskva: Nauka, 1977].

Любарский, Я. Н. 2001 – Яков Н. Любарский. Михаил Пселл – личность и творчество. – В: Две книги о Михаиле Пселле. Санкт-Петербург: Алетея, 2001, 183–542. [Yakov, N. Ljubarskij. Mihail Psell – lichnost' i tvorchestvo. – In: Dve knigi o Mihaile Pselle. Sankt-Peterburg: Aleteja, 2001, 183–542].

Павлов, П. 2012 – Пламен Павлов. Воила. – В: Кой кой е в средновековна България. София: Изток-Запад, 2012, с. 123. [Plamen Pavlov. Voila. – In: Koj koj e v srednovekovna Balgarija. Sofia: Iztok-Zapad, 2012, p. 123].

Angold, M. 1997 – Michael Angold. The Byzantine Empire, 1025–1204: A Political History. London/New York: Longman, 1997.

Angold, M. 2008 – Michael Angold. Belle Époque or Crisis? – In: The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500–1492. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 583–626.

Cheyne, J.-C. 1990 – Jean-Claude Cheyne. Pouvoir et contestations à Byzance (963–1210). Paris, 1990.

Glykatsi-Ahrweiler, H. 1960 – Hélène Glykatsi-Ahrweiler. Recherches sur l'administration de l'empire byzantin aux IXe–XIe siècles. – BCH, 84, 1960, 1–111.

Jeffreys, M. 2010 – Michael Jeffreys. Psellos and 'His Emperors': Fact, Fiction and Genre. – In: History as Literature in Byzantium. Farnham: Ashgate Publishing, 2010, 73–91.

Kazhdan, A. P. 1991 a – Alexander P. Kazhdan. Boilas. – In: ODB, vol. 1. New York/Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 302.

Kazhdan, A. P. 1991 b – Alexander P. Kazhdan. Hetaireia. – In: ODB, vol. 1. New York/Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 925.

Kazhdan, A. P. 1991 c – Alexander P. Kazhdan. Koitonites. – In: ODB, vol. 2. New York/Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 1137.

Kazhdan, A. P. 1991 d – Alexander P. Kazhdan. Parakoimomenos. – In: ODB, vol. 3. New York/Oxford: Oxford University Press, 1991, p. 1584.

Karlin-Hayter, P. 1974 – Patricia Karlin-Hayter. L'hétériarque. L'évolution de son rôle du De Ceremoniis au Traité des Offices. – JÖB, 23, 1974, 101–143.

Lemerle, P. 1977 – Paul Lemerle. Cinq études sur le XIe siècle byzantin. Paris: Centre national de la recherche scientifique, 1977.

Littlewood, A. R. 2006 – Antony R. Littlewood. Imagery in the Chronographia of Michael Psellos. – In: Reading Michael Psellos. (Leiden/Boston: Brill, 2006), 13–56.

Oikonomidès, N. 1976 – Nicolas Oikonomidès. L'évolution de l'organisation administrative de l'Empire byzantin au XIe siècle (1025–1118). – TM, 6, 1976, 125–152.

Savvides, A. G. C. 1995 – Alexis G. C. Savvides. Romanos Boilas: Court Jester and Throne Counterclaimant in the mid-Eleventh Century. – BSl, LVI-1, 1995, 159–164.

Schlumberger, G. 1905 – Gustave Schlumberger. L'épopée Byzantine à la fin du dixième siècle, III partie. Paris: Hachette, 1905.

Shepard, J. 1992 – Jonathan Shepard. A Suspected Source of Skylitzes' Synopsis Historion: The Great Catacalon Cesaumenos. – BMGS, 16, 1992, 171–182.

Treadgold, W. 2013 – Warren Treadgold. The Middle Byzantine Historians. London: Palgrave Macmillan, 2013.

Vatchkova, V. 2011 – Vesselina Vatchkova. La méthode byzantin de la damnatio memoriae. – In: Memory and Oblivion in Byzantium. София: Военно издателство, 2011, 164–181.

Vryonis Jr., S. 1957 – Speros Vryonis Jr. The will of a provincial magnate, Eustathius Boilas (1059). – DOP, 11, 1957, 263–277.

Λάμπρος, Σ. 1912 – Σπυρίδων Λάμπρος. Ἔντο ὁ Ῥωμανὸς Βοΐλας γελωτοποιίας. – HE, 9, 1912, 301–304 [Spyridon Lampros. Eto ho Romanos Boilas gelotopias. – NE, 9, 1912, 301–304].

Χονδρίδου, Σ. 2001 – Σταυρούλα Χονδρίδου. Η «επιβουλή» του Ρωμανού Βοΐλα. Μία μορφή πρόληψης συνωμοσίας στα μέσα του 11ου αιώνα. – BY, 14, 2001, 49–56 [Stauroula Chondridou. I “epivouli” tou Romanou Voila. Mia morphi prolipsis synomosias sta mesa tou 11ou aiona. – BZ, 14, 2001, 49–56].

Списък на използваните съкращения:

ГИБИ – Гръцки извори за българската история

BCH – Bulletin de correspondance hellénique

BMGS – Byzantine and Modern Greek Studies

BSI – Byzantinoslavica

CFHB – Corpus Fontium Historiae Byzantinae

CSHB – Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae

DOP – Dumbarton Oaks Papers

JÖB – Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik

ODB – The Oxford Dictionary of Byzantium

PBW – Prosopography of the Byzantine World

TM – Travaux et mémoires

ΒΣ – Βυζαντινά Σύμμεκτα

MN – Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη

NE – Νέος Ελληνομνημῶν

	<i>Μιχαήλ Πσελ</i>	<i>Ἰωάνν. Σκυλιτζα</i>	<i>Ἰωάνν. Ζοναρα</i>	<i>Μιχαήλ Γλικα</i>
1. Произходът на Роман Воила	да	не	да	не
2. Поява в двореца и превръщане в придворен на Константин IX	да	да	да	да
3. Близостта с императора и с императриците Зоя и Теодора	да	да (без връзките с женските покои)	да	да (без връзките с женските покои)
4. Влюбването му в аланската наложница на императора	да	не	да	не
5. Заговорът и привличането на поддръжници	да	да	да	да
6. Разкриване на заговора пред императора	да	да	да	да
7. Осъждане на Роман Воила и неговите съконspirатори	да	да	да	да
8. Превръщане на аланската принцеса отново в заложница след смъртта на императора	да	не	да (без връзката с Роман Воила)	не

Fig. 1. Сравнение между основната информация по отношение на Роман Воила в писмените исторически извори

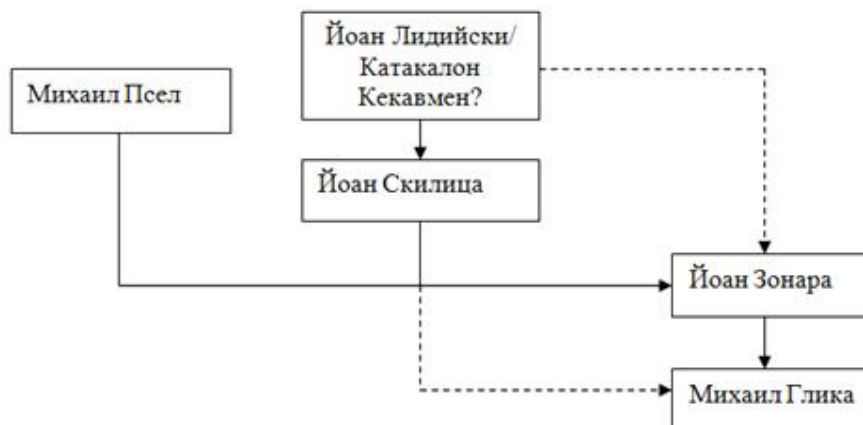

Fig. 2. Взаимовръзки между наратива за Роман Воила в основните исторически извори